

1^ο Επιστημονικό Συμπόσιο
Πληροφοριακή Παιδεία & Ελληνική Ανώτατη Εκπαίδευση: Η
συμβολή των Έργων ΕΠΕΑΕΚ II των Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ: ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ & ΚΕΝΤΡΟ
ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ
ΒΟΛΟΣ 11- 12 Δεκεμβρίου 2008

Η ηθική χρήση της πληροφορίας στο περιβάλλον της Πληροφοριακής Παιδείας

Χριστίνα Κυριακοπούλου, Προϊσταμένη Δημοτικής Βιβλιοθήκης
Καλλιθέας, Βιβλιοθηκονόμος - Κοινωνιολόγος, Πρόεδρος της
Ένωσης Ελλήνων Βιβλιοθηκονόμων & Επιστημόνων της
Πληροφόρησης
xkyriakopoulou@gmail.com

Δημήτρης Πολίτης, Αναπληρωτής Γραμματέας ΕΕΒΕΠ,
Βιβλιοθηκονόμος, Βιβλιοθήκη Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών
odimpol@gmail.com

Μαρία Δουκατά, Βιβλιοθηκονόμος, MSc, Βιβλιοθήκη
Διεύθυνσης Εκπαίδευσης & Ενημέρωσης Ιδρύματος
Κοινωνικών Ασφαλίσεων
sylvestro_q@yahoo.gr

9/7/2009

Πληροφοριακή Παιδεία

- ◉ Ορισμός – ιστορική διαδρομή
- ◉ Πληροφοριακή Παιδεία & Βιβλιοθήκες
- ◉ Πληροφορία – ηθική των πληροφοριών

Ιστορική διαδρομή

- ◎ 1974 → ο Zarkowski ανέδειξε την μεγάλη επίδραση & την αποτελεσματική χρήση της πληροφορίας στο εργασιακό περιβάλλον
- ◎ 1979 → ο Taylor ενέταξε την πληροφοριακή παιδεία στον κόσμο των βιβλιοθηκών

Ορισμός

- Πληροφοριακή Παιδεία (Information Literacy) είναι « η ικανότητα να αναγνωρίζει κανείς την ανάγκη πληροφόρησής του, να εντοπίζει, να αποτιμá και να χρησιμοποιεί αποτελεσματικá την απαραίτητη πληροφορία » (ALA, 1989)

Δεξιότητες Πληροφοριακής Παιδείας στην Ανώτατη Εκπαίδευση (1)

- Σύμφωνα με την ACRL (2000) ένα άτομο με πληροφοριακή παιδεία είναι ικανό να
 - προσδιορίζει την έκταση της απαιτούμενης πληροφόρησης
 - έχει πρόσβαση στην πληροφόρηση
 - αποτιμά την πληροφόρηση με κριτικό πνεύμα

Δεξιότητες Πληροφοριακής Παιδείας στην Ανώτατη Εκπαίδευση (2)

- ενσωματώνει επιλεγμένη πληροφόρηση
- χρησιμοποιεί αποτελεσματικά την πληροφόρηση
- κατανοεί τα θέματα που περιβάλλουν την χρήση της πληροφόρησης
- έχει πρόσβαση στην πληροφόρηση & να την χρησιμοποιεί ηθικά και νόμιμα

Πληροφοριακή παιδεία

- Βασικός πυρήνας της Δια Βίου Μάθησης
- Βασικό ανθρωπινό δικαίωμα στον ψηφιακό κόσμο
- Συμβάλλει στην κοινωνική ένταξη
- Αποτελεί κλειδί για την κοινωνία της γνώσης
- Σημαντικός ο ρόλος των βιβλιοθηκών & των επιστημόνων της πληροφόρησης στην υλοποίηση προγραμμάτων Πληροφοριακής Παιδείας

Βιβλιοθηκονόμος & Πληροφοριακή Παιδεία (1)

- Συμμετοχή στην ανάπτυξη Πληροφοριακής Παιδείας
- Αναγκαιότητα απόκτησης γνώσεων → ανάδειξη συμβολής των βιβλιοθηκονόμων στην εκπαιδευτική διαδικασία
- Απαραίτητη η συνεργασία του εκπαιδευτικού προσωπικού και του βιβλιοθηκονόμου

Βιβλιοθηκονόμος & Πληροφοριακή Παιδεία (2)

- Οι βιβλιοθηκονόμοι πρέπει:
 - Να μάθουν τι αποτελεί πληροφοριακή παιδεία και τι δεξιότητες κριτικής σκέψης
 - Να κατανοήσουν τις θεωρίες μάθησης και κινήτρων
 - Να γνωρίζουν και να χρησιμοποιούν διάφορες τεχνικές διδασκαλίας

Βιβλιοθήκες & Πληροφοριακή Παιδεία

- ◉ Αποτελούν την σημαντικότερη πηγή της Δια Βίου Μάθησης
- ◉ Απασχόληση κατάλληλα καταρτισμένου προσωπικού που θα:
 - επιτρέπει την εύκολη πρόσβαση και την οργάνωση τους με φιλικό τρόπο
 - εντοπίζει & θα προσφέρει τις πιο ενδιαφέρουσες πληροφορίες
 - πρωτοστατεί στην μείωση του αναλφαβητισμού

Πληροφορία

- ⊙ Οποιοδήποτε δεδομένο γίνεται αντικείμενο νοητικής επεξεργασίας
- ⊙ Στοιχείο, μήνυμα που περιέχει και μεταδίδει μια γνώση για κάποιον ή κάτι
- ⊙ Κάθε στοιχείο που μεταδίδεται από μια πηγή σε κάποιον δέκτη, κάθε ενημερωτικό στοιχείο

Αναγκαιότητα πληροφορίας

- ⊙ Για την αντιμετώπιση των πρακτικών προβλημάτων
- ⊙ Για την εφαρμογή στην πράξη των επιστημονικών και τεχνολογικών ανακαλύψεων
- ⊙ Για την περαιτέρω πρόοδο της επιστήμης και της τεχνολογίας
- ⊙ Για την εκπαίδευση, σε οποιοδήποτε επίπεδο ή μορφή της

Πληροφορία και Διαδίκτυο

- ⊙ Η αξία της πληροφορίας αυξάνεται
- ⊙ Είναι προσβάσιμη από πολλούς και πολύτιμη
- ⊙ Μπορεί να έχει οποιαδήποτε μορφή
- ⊙ Πολλαπλασιάζεται και δημιουργεί παραπροϊόντα
- ⊙ Τα πιο εξελιγμένα και σύγχρονα μέσα αποθήκευσης είναι πιο εφήμερα
- ⊙ Είναι δυνατή η σωστή διαχείριση όλου αυτού του όγκου των πληροφοριών;

Ηθική Πληροφοριών

- ◉ Δομημένη πάνω στους κώδικες και τις υποχρεώσεις του βιβλιοθηκονόμου
- ◉ Εξετάζει τις χρήσεις και τις καταχρήσεις των πληροφοριών και της τεχνολογίας
- ◉ Δίνει το πλαίσιο για την δημιουργία, τον έλεγχο και τη χρήση των πληροφοριών
- ◉ Εστιάζει στην κοινωνική ευθύνη
- ◉ Καλύπτει ζητήματα δημιουργίας, απόκτησης, οργάνωσης, διαχείρισης, μετάφρασης, ανάκτησης, αποθήκευσης έντυπων & ψηφιακών τεκμηρίων

Πληροφοριακή Παιδεία & Ηθική

- ◉ Η ηθική αποκτά ιδιαίτερη σημασία στην εποχή μας λόγω της εφαρμογής νέων τεχνολογιών & μεθόδων
- ◉ Είναι αναγκαία η θέσπιση ηθικών κανόνων για την ανάκτηση και χρήση της πληροφορίας
- ◉ Η ανάπτυξη κριτικής σκέψης οδηγεί στην εξοικείωση με τα ηθικά ζητήματα που ανακύπτουν

Ζητήματα Ηθικής

- ◉ Λογοκλοπή (plagiarism)
- ◉ Παραπομπές (citing)
- ◉ Πνευματικά δικαιώματα (copyright – fair use)

Λογοκλοπή (plagiarism)

- ◉ Η κλοπή και η παραποίηση των ιδεών και των λόγων κάποιου άλλου με σκοπό την ιδιοκτησία από τρίτο πρόσωπο
- ◉ Η χρήση της παραγωγής κάποιου άλλου χωρίς την πιστοποίηση της πηγής
- ◉ Η διάπραξη κλοπής πνευματικής δημιουργίας
- ◉ Η παρουσίαση μιας ιδέας σαν καινούργιας και πρωτότυπης η οποία έχει παρθεί από μια υπάρχουσα πηγή
(www.plagiarism.org)

Πρακτικές λογοκλοπής

- ◉ Απάτη: υποβολή εργασίας που έχει γραφτεί από κάποιον άλλον
- ◉ Η χρήση λέξεων ή φράσεων από μια γραπτή πηγή η οποία μπορεί να είναι επιβεβαιωμένη ή όχι και η συρραφή μεταξύ τους που έχει ως αποτέλεσμα την δημιουργία καινούργιων προτάσεων
- ◉ Η αποτυχία στην παραπομπή: μη αναγνωρισμένες πηγές λέξεων ή πληροφοριών
- ◉ Η αποτυχία στην αναφορά: η μη παροχή σημείων της αναφοράς για την άμεση πρόσβαση στην πηγή

Φοιτητές & λογοκλοπή

- Έλλειψη εκτίμησης για την έννοια της πνευματικής ιδιοκτησίας και για τις συμβάσεις της ακαδημαϊκής συγγραφής
- Έλλειψη εμπιστοσύνης στην ικανότητα συγγραφής εργασιών
- Φόβος αποτυχίας
- Έλλειψη ενδιαφέροντος για την ανάθεση των εργασιών
- Μη σωστή χρήση του διαθέσιμου χρόνου και ο λανθασμένος προγραμματισμός που οδηγούν στην αδικαιολόγητη πίεση τήρησης των προθεσμιών

Καθηγητές & Λογοκλοπή (1)

- Αποτυχία της εκπαίδευσης των φοιτητών για την λογοκλοπή – τι είναι και πως μπορεί να αποφευχθεί
- Οι πρόχειρα δοσμένες και κακοσχεδιασμένες αναθέσεις εργασιών
- Την αποτυχία των καθηγητών να εφαρμόσουν τις προβλεπόμενες κυρώσεις για τις παραβιάσεις κάτω από τον φόβο των νομικών κυρώσεων που μπορεί να έχει κάτι ΤΈΤΟΙΟ

Καθηγητές & Λογοκλοπή (2)

- Την αποτυχία των πανεπιστημιακών οργάνων να μεταδώσουν τις υπάρχουσες πολιτικές για την λογοκλοπή και να εφαρμόσουν αποτελεσματικά τις κυρώσεις για τους παραβάτες

Προτάσεις αντιμετώπισης

- Σωστός προγραμματισμός της έρευνας για την πραγματοποίηση της εργασίας
- Σωστή και επαρκής κατανόηση του θέματος της εργασίας που έχει ανατεθεί στον φοιτητή
- Τήρηση των προβλεπόμενων κανόνων που ισχύουν για την συγγραφή μιας εργασίας (παραπομπές, βιβλιογραφία)
- Ακριβής αναφορά των χρησιμοποιούμενων πηγών (κείμενα, ιστοσελίδες, έντυπο και ηλεκτρονικό υλικό, πίνακες, διαγράμματα κ.α)
- Ενημέρωση και παροχή οδηγιών εκ μέρους του εκπαιδευτικού προσωπικού

Παραπομπές

- Οι παραπομπές (In-text citations) είναι επεξηγηματικές σημειώσεις οι οποίες συμπεριλαμβάνονται στο κείμενο ενός συγγράμματος ή εργασίας και αναφέρονται σε πηγές από τις οποίες έχουν ληφθεί στοιχεία ή αποσπάσματα και παρέχουν τη δυνατότητα στον αναγνώστη να ανατρέξει για την εξακρίβωσή τους, την παραβολή τους με άλλα ή για περισσότερες πληροφορίες.

Παραπομπές: γιατί;

- ◉ Υποστήριξη ιδεών & τεκμηρίωση των λεγομένων
- ◉ Αποφυγή λογοκλοπής
- ◉ Επαλήθευση & αντιπαραβολή των πηγών από τον αναγνώστη
- ◉ Κατανόηση του ευρύτερου θεματικού πλαισίου
- ◉ Επαρκής περιγραφή της πηγής
- ◉ Εγγυώνται την διασφάλιση του επιστημονικού κύρους & την αναγνώριση του δημιουργού

Είδη παραπομπών (1)

- Παραπομπή υπό μορφή υποσημείωσης:
π.χ ⁴ Γεώργιος, Μπώκος Εισαγωγή στην Επιστήμη της Πληροφόρησης, σελ.27, Αθήνα: Παπασωτηρίου,2001
- Άμεση παραπομπή:
π.χ Σύμφωνα με τον Richard W. Severson « Η πληροφορία δεν είναι κάποιο καινούργιο θέμα – είναι τόσο παλιό όσο οι λόφοι και τα βουνά. Η αξία της πληροφορίας είναι που αυξάνεται καθώς γίνεται ψηφιακή, και έτσι προσβάσιμη από πολλούς και πολύτιμη (σελ. 38)»

Είδη παραπομπών (2)

- ◉ Έμμεση παραπομπή/παράφραση:

Π.χ Παρά το γεγονός ότι ο Θανόπουλος (2003) ορίζει ως επιχείρηση το σύνολο των πρωτοβουλιών που περιλαμβάνει τη διατύπωση διαδικασιών, το συνδυασμό συντελεστών παραγωγής, την ανάληψη κινδύνων και την ικανοποίηση πραγματικών αναγκών μέσω των οποίων επιτυγχάνεται ένας συγκεκριμένος στόχος, πιστεύω πως

...

Είδη παραπομπών (3)

- Παραπομπή σε δευτερεύουσα πηγή:
π.χ Ο Holland (αναφέρεται στο Θανόπουλο 2003, σ.164) υποστηρίζει ότι η αξία του χρήματος, έγκειται στην ευθύνη για το δημόσιο χρέος.
- παραπομπή σε έργο χωρίς συγγραφέα ή ανώνυμο συγγραφέα

Σημεία παραπομπών

- ◉ Βιβλίο: συγγραφέας, τίτλος, έκδοση, τόπος δημοσίευσης, όνομα εκδότη, ημερομηνία δημοσίευσης
- ◉ Περιοδικό: συγγραφέας, τίτλος άρθρου & περιοδικού, τόμος & αριθμός τεύχους, αριθμός σελίδων & ημερομηνία τεύχους
- ◉ Ιστοσελίδα & βάση δεδομένων: ανάκτηση ή ημερομηνία πρόσβασης, όνομα ιστοσελίδας ή όνομα της βάσης

Πνευματικά δικαιώματα (1)

- Είναι το νόμιμο δικαίωμα των ιδιοκτητών (δημιουργοί, συντάκτες) να καθορίσουν πότε και πώς η εργασία τους μπορεί να αντιγραφεί και να διανεμηθεί
- Προστατεύουν τον τρόπο με τον οποίο ο συγγραφέας, ο δημιουργός εξέφρασε τον εαυτό του. Δεν καλύπτουν τα συστήματα ή όποιες πληροφορίες μεταφέρονται στην εργασία

Πνευματικά δικαιώματα (2)

- ◉ Από τα πνευματικά δικαιώματα καλύπτονται:
 - τα λογοτεχνικά έργα & (το) όποιο έντυπο υλικό
 - εργασίες της εικαστικής τέχνης
 - μουσική, κινηματογραφικές ταινίες
 - αρχιτεκτονικές εργασίες & γλυπτά
 - καταγεγραμμένες αποδόσεις χορού ή δράματος

Πνευματικά δικαιώματα (3)

- ◉ Δεν περιλαμβάνονται στο πλαίσιο των πνευματικών δικαιωμάτων τα παρακάτω:
 - οι αυτοσχεδιασμοί & οι αποδόσεις που δεν έχουν καταγραφεί
 - τίτλοι, ονόματα, σύντομες φράσεις & σύμβολα μερικά από τα οποία εμπίπτουν στην προστασία των εμπορικών σημάτων
 - έννοιες, ιδέες και μέθοδοι
 - εργασίες στο δημόσιο τομέα

Δίκαιη χρήση (fair use)

- ◉ Το δικαίωμα των πνευματικών δικαιωμάτων υπόκειται σε ορισμένους περιορισμούς.
- ◉ Ο σημαντικότερος είναι το δόγμα «της δίκαιης χρήσης»
- ◉ Λόγοι «δίκαιης χρήσης»: διδασκαλία, έρευνα, κριτική, σχολιασμός, χρήση από μη κερδοσκοπικά εκπαιδευτικά ιδρύματα

Παράγοντες καθορισμού της «δίκαιης ή μη χρήσης»

- ◉ Ποιος είναι ο χαρακτήρας της χρήσης
- ◉ Ποια είναι η φύση του προστατευόμενου έργου
- ◉ Ποιο ποσοστό της εργασίας θα χρησιμοποιηθεί
- ◉ Η επίδραση που μπορεί να έχει η εκτεταμένη χρήση στην αγορά του πρωτότυπου δημιουργήματος ή στις άδειες χρήσης

Συμπεράσματα (1)

- ◉ Αναγνώριση της σημασίας της Πληροφοριακής Παιδείας
- ◉ Αποτελεί το κλειδί της Δια Βίου Μάθησης
- ◉ Είναι απαραίτητη η ενσωμάτωση της ηθικής στην διδασκαλία της πληροφοριακής παιδείας
- ◉ Αναγκαιότητα της εκπαίδευσης των επιστημόνων της πληροφόρησης σε ζητήματα ηθικής & επίλυσης τους

Συμπεράσματα (2)

- ◉ Καθοδήγηση των χρηστών από καταρτισμένο & κατάλληλα εκπαιδευμένο προσωπικό για την σωστή και ηθική χρήση της πληροφορίας
- ◉ Απαιτείται η συνεργασία των βιβλιοθηκονόμων – επιστημόνων πληροφόρησης με το εκπαιδευτικό προσωπικό